

4.4.22 Nepřímá úměrnost II

Předpoklady: 040421

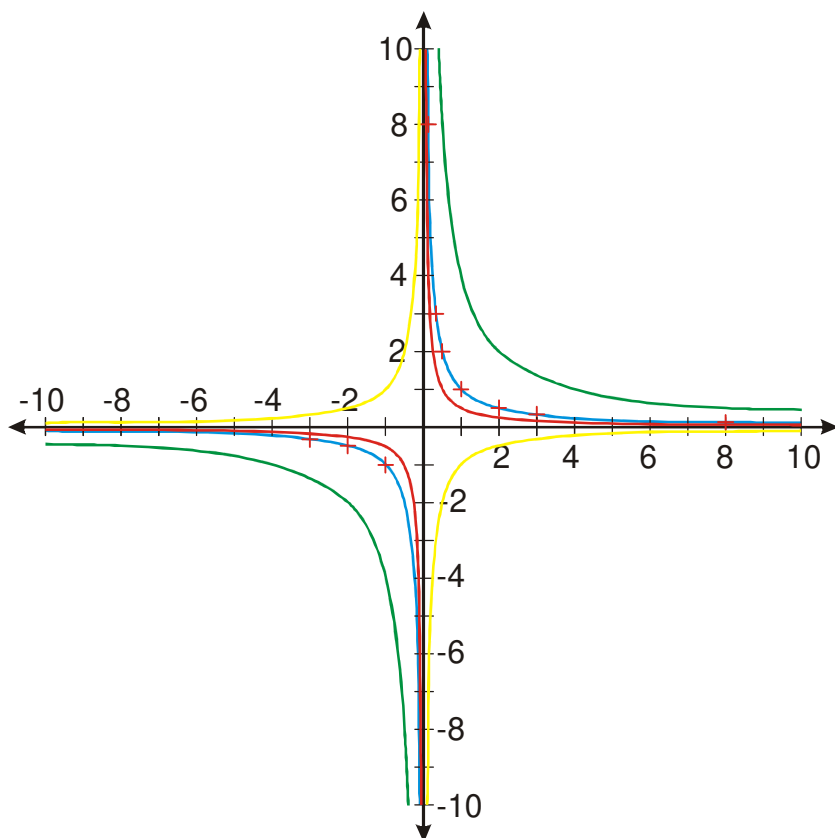
Př. 1: Zjisti, jak ovlivňuje hodnota koeficientu k graf nepřímé úměrnosti $f : y = \frac{k}{x}$.

V tabulce určíme několik hodnot pro každou zvolenou nepřímou úměrnost.

x	-1	$\frac{1}{2}$	1	2	4
$y = \frac{1}{x}$	-1	2	1	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$
$y = \frac{4}{x}$	-4	8	4	2	1
$y = \frac{0,5}{x}$	-0,5	1	0,5	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{8}$
$y = -\frac{1}{x}$	1	-2	-1	$-\frac{1}{2}$	$-\frac{1}{4}$

Kreslíme grafy:

- $y = \frac{4}{x}$: všechny hodnoty mají větší absolutní hodnotu než odpovídající body funkce $y = \frac{1}{x} \Rightarrow$ body jsou více vzdáleny od osy x než u grafu funkce $y = \frac{1}{x} \Rightarrow$ čím je hodnota koeficientu k větší, tím víc se graf funkce „oddaluje“ od souřadných os.
- $y = \frac{0,5}{x}$: všechny hodnoty mají menší absolutní hodnotu než odpovídající body funkce $y = \frac{1}{x} \Rightarrow$ body jsou blíže k ose x než u grafu funkce $y = \frac{1}{x} \Rightarrow$ čím je hodnota koeficientu k menší, tím víc se graf funkce „přimačkává“ k souřadným osám.
- $y = -\frac{1}{x}$: všechny hodnoty jsou opačná čísla k odpovídajícím hodnotám funkce $y = \frac{1}{x} \Rightarrow$ záporná hodnota koeficientu převrací graf okolo osy x .

Hodnota koeficientu nepřímé úměrnosti k ovlivňuje míru, se kterou se graf přibližuje k souřadným osám (v případě záporných hodnot ještě převrací graf podle osy x).

Pedagogická poznámka: Někteří žáci sice poznají, že se u funkce $y = \frac{4}{x}$ vypočítané hodnoty posunou výše, ale nezjistí, že pro velké hodnoty x se graf pořád blíží k nule. Hodně žáků sice nakreslí grafy správně, ale nedokáže popsat, jak se grafy s různým koeficientem mění (nejčastěji místo přibližování a oddalování od osy, mluví o posouvání nahoru nebo dolů).

Př. 2: Které z následujících bodů leží na grafu nepřímé úměrnosti $y = \frac{2}{5x}$?

- a) $\left[2; \frac{1}{5}\right]$ b) $\left[\frac{5}{8}; -4\right]$ c) $\left[7; \frac{5}{14}\right]$ d) $[2; 5]$

Jaká je hodnota koeficientu této nepřímé úměrnosti?

Ve všech případech stačí dosadit do předpisu funkce a zkontrolovat, zda získáme rovnost.

a) $\left[2; \frac{1}{5}\right]: \frac{1}{5} = \frac{2}{5 \cdot 2} = \frac{1}{5} \Rightarrow$ bod $\left[2; \frac{1}{5}\right]$ leží na grafu funkce $y = \frac{2}{5x}$.

b) $\left[\frac{5}{8}; -4\right]: -4 \neq \frac{2}{5 \cdot \frac{5}{8}} = \frac{2}{\frac{25}{8}} = \frac{8}{25} \Rightarrow$ bod $\left[\frac{5}{8}; -4\right]$ neleží na grafu funkce $y = \frac{2}{5x}$ (bylo

jasné i bez počítání kvůli znaménkům).

c) $\left[7; \frac{5}{14}\right]: \frac{5}{14} \neq \frac{2}{5 \cdot 7} = \frac{2}{35} \Rightarrow$ bod $\left[7; \frac{5}{14}\right]$ neleží na grafu funkce $y = \frac{2}{5x}$.

d) $[2; 5]: 5 \neq \frac{2}{5 \cdot 2} = \frac{1}{5} \Rightarrow$ bod $[2; 5]$ neleží na grafu funkce $y = \frac{2}{5x}$.

Př. 3: Urči koeficient nepřímé úměrnosti, která prochází bodem $[4; 3]$.

Stačí dosadit do předpisu funkce a dopočítat hodnotu k .

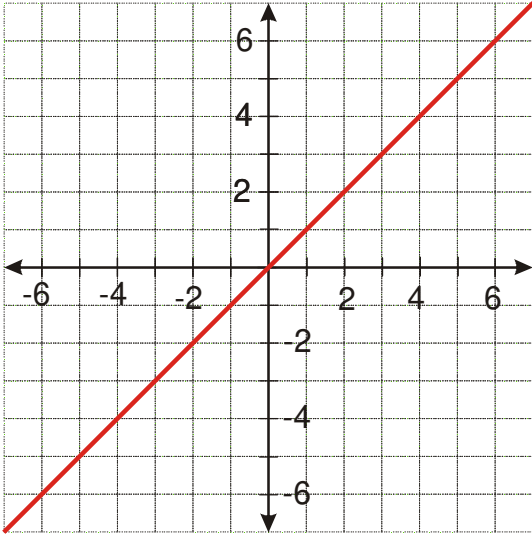
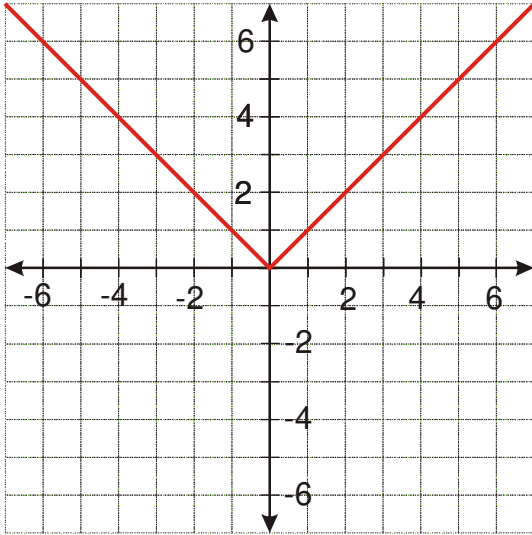
$$[4; 3]: 3 = \frac{k}{4} \quad | \cdot 4$$

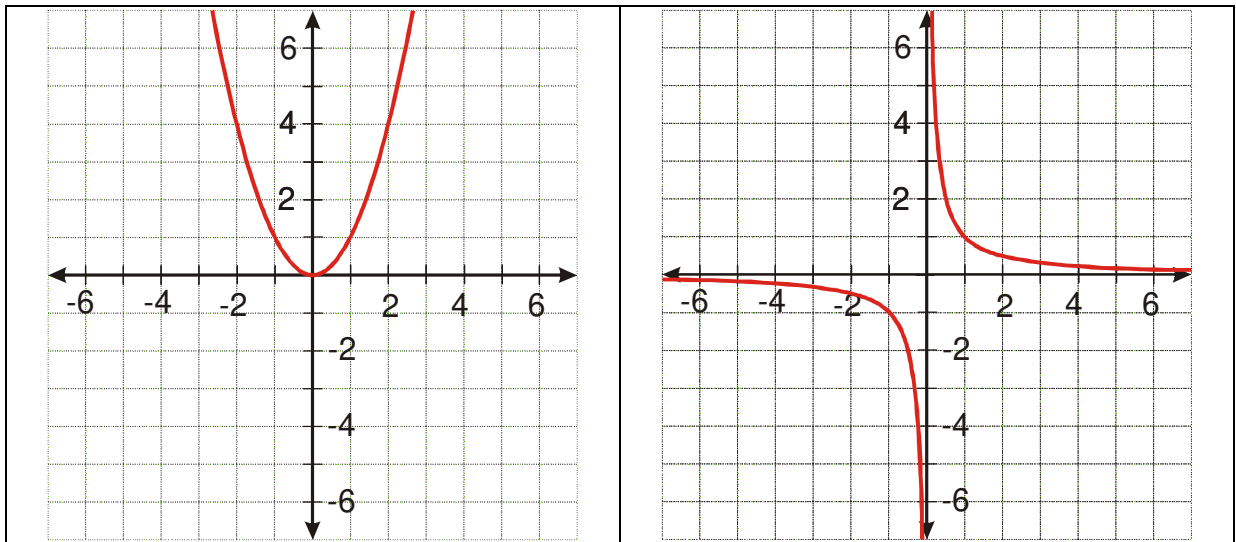
$$k = 12$$

Hledanou funkcí je nepřímá úměrnost $y = \frac{12}{x}$.

Př. 4: Sestav přehled všech druhů funkcí, které jsme probírali. Ke každé funkci nakresli graf nejjednodušší varianty.

Probírali jsme celkem čtyři druhy funkcí.

Lineární funkce	Funkce s absolutní hodnotou
$y = ax + b$	$y = a x + b$
Přímá úměrnost: $y = x$	Absolutní hodnota: $y = x $
	
Kvadratická funkce	Lineární lomená funkce
$y = ax^2 + bx + c$	$y = \frac{ax + b}{cx + d}$
Druhá mocnina: $y = x^2$	Nepřímá úměrnost: $y = \frac{1}{x}$

Shrnutí: Grafem nepřímé úměrnosti je hyperbola.